מנחות יב

הִיא שִׂיחָתִי

נושאים לשיחה ודיון
לקחת מדף הגמרא אל משעולי החיים

שיעורי "היא שיחתי" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם "נושא מעניין לקחת הביתה".

הם כוללים נושאים לדיון, פולמוסים, חיזוקים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד.

מטרת השיעורים לעורר שיח תורני גם לאחר שהלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

תופעה | מסכתות תאומות

מי שזכה לסיים זה עתה מסכת זבחים, מרגיש בטח תחושות עמוקות של דז'ה-וו... המשנה הארוכה הפותחת את הדף שלנו נמצאת ממש מילה במילה במסכת זבחים, אודות מחשבות פיגול בקרבנות.

זאת מלבד סוגיות הגמרא שרבות מהן ממש "העתק-הדבק" מדברי הגמרא בזבחים.

כמדומני, שזו תופעה יחידאית שיש שתי מסכתות צמודות שממש חוזרות על אותן סוגיין מקבילות, זבחים - מנחות.

חשבתי לומר (וזכיתי להציע זאת בשיעור הקולי לפני כמה דפים) שבאמת מצאנו שהקרבן נקרא "מנחה", וכן להיפך שהמנחה נקרא "קרבן", והכוונה שבאמת גם קרבן שעיקרו למסירות נפשו לה' יש גם מובן של מנחה לריח ניחוח לה'. וגם מנחה שעיקרה כדורון לריח ניחוח יש בו גם מובן של מסירות נפש "נפש כי תקריב". לכן יש מסכתות כפולות על אותן נידונים, כלומר: שתי עבודות מקבילות.

דקדוק | מדוע פירש רש"י "בשתיקה - שלא חישב"

בדף שלנו אומרת המשנה שאם קמץ בשתיקה ואח"כ הקטיר במחשבת חוץ לזמנו פיגל, ופירש רש"י "בשתיקה - שלא חישב".

ולא הבנתי, הרי דעת רש"י לעיל דף ב' ע"ב "דהך מחשבה בקדשים הוצאת דיבור בפה הוא" ואם כן לשם מה הוצרך רש"י לכתוב "שלא חישב" ולא פירש כפשוטו שהיה זה "בשתיקה" שלא דיבר.

שוב ראיתי שמרן הגראי"ל באילת השחר מנחות (הופיע ב"ישורון" לט) העיר מזה, שפירוש זה "שלא חישב" הוא לדעת הרמב"ם שהמחשבה פוסלת, אבל לדעת רש"י לא היה צריך לזה.

ועתה מצאתי בשושנים לדוד שפירש דברי רש"י באופן נפלא, שבא לומר שלא תדקדק מן המשנה שדוקא אם קמץ "בשתיקה" ואח"כ פיגל בעבודות האחרות פסל, אבל אם קמץ להדיא "לשם זמנו ומקומו" לא תועיל מחשבתו אחר כך לקלקל, על זה בא רש"י לומר ד"בשתיקה" אין הכוונה שהוא בדוקא שתק אלא שהוא שתק מן המחשבה הפוסלת.

פלפול | תירוץ קושיית הגר"ש קלוגר

והנה, רבינו שלמה קלוגר הקשה קושיא עצומה: הגמרא בתחילת זבחים דנה האם מחשבה ב"סתמא" נחשב מחשבה לשמה. לכאורה מדוע לא הוכיחה הגמרא שסתמא כשר מהמשנה שלנו (ומהמקבילה שלה בזבחים כט,א) שאם קמץ בשתיקה והקטיר במחשבת פיגול, נחשב ש"קרב המתיר כמצוותו", הרי שהשתיקה היא "כמצוותו" ואיננה נחשבת כ"לא לשמה" שהיא פסולה אצל מנחת חוטא. הרי מפורש שהסתמא נחשב כ"לשמה".

ויש להוסיף על דבריו שקושיה זו קשה במיוחד מהמשנה שלנו במנחות, שכן מסקנת הגמרא בעמוד ב' שהמשנה שלנו עוסקת במנחת חוטא שאין בה לבונה, וא"כ הרי מנחת חוטא נפסלת כשאינה לשמה, ומוכח ש"סתמא" נחשבת "לשמה".

ונראה ליישב שיש ב' מיני "סתמא": יש שלא חשב כלום, שהטרידוהו דמיונותיו ועסקיו ולא כיוון כלום בפועל, זהו נחשב "בשתיקה", אבל יש שהוא חשב מחשבה בפועל לעשות השחיטה "בסתמא", בזה דנה הגמרא בתחילת זבחים, דיתכן שבזה כיון שבפועל "לא התכוון לשמה" אלא "לסתמא" יהיה הקרבן פסול.

לפי זה יש לומר שזאת ההדגשה של רש"י "בשתיקה - שלא חישב" אין כוונתו לומר שזו שתיקה ממחשבה ולא שתיקה מדיבור, לא ולא, הרי לדעתו "חישב" הוא בדיבור, אלא כוונתו לומר שלא אמר להדיא "הריני שוחט בסתמא" דזה תלוי בנידון הגמרא תחילת זבחים אלא נמנע מלומר בשפתיו כלום.

עלון "היא שיחתי" מיסודה של אגודת **"לוחמי הדף"** בראשות ידידי הרב אהרן צופיוף לחיזוק ועידוד עמידה באתגרי לימוד הדף היומי. מרגיש בודד במערכה? מנסה לעמוד בקצב ולא מצליח? הצטרף אלינו, איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק!
להצטרפות לקבוצות השונות של "לוחמי הדף" צור קשר במספר 054-824-9119

עיון | האם מחשבת פיגול היא "מחשבה" או "מודעות"

ראיתי ב"חשוקי חמד" להגר"י זילברשטיין שליט"א כאן שאלה כזו "הקריב קרבן וחשב שיאכלו חוץ לזמנו עקב מצב של פיקוח נפש, כגון שהיה מצור בירושלים ואין בשר ויש יולדות ופצועים שחייבים לאכול בשר משום פיקוח נפש, ולכן חשב שחלק מבשר הקרבנות יאכלו לאחר זמנו האם הוי פגול או לא.

ופירש שצדדי הספק רצון הבורא הוא שבמקרה של פקוח נפש יאכלוהו שהרי פיקוח נפש דוחה כל התורה שנאמר וחי בהם וא"כ אכילת הקרבנות חוץ לזמנו הוא מותר ומצוה ואם כן אולי אין בזה פיגול.

עכ"ד החשוקי חמד.

לענ"ד נראה דאין כאן כלל עניין עם פיגול. כי מחשבת הקדשים אינה "מודעות" מה יהיה, אלא "לשם מה" עושה הדבר. ולכן, גם אם יודע שבפועל יאכלוהו אחרי הזמן מפני אונס או אפילו במזיד וברשע, מכל מקום הוא איננו עושה את העבודה "לשם כך", ולכן אין זה פיגול כלל.

חיזוק | חשיבותה של התחלה

לדעת רבי יהודה אם אמר קודם "חוץ לזמנו" הוי פיגול אפילו אם המשיך "חוץ למקומו", משום שהכל הולך אחרי לשון ראשון.

יש כאן מקום חיזוק לחשיבותה של התחלה. אם תחילת מחשבתו בבוקר לעבודת הבורא באמירת מודה אני בהתלהבות ורוממות, הרי ממילא גם אם אחר כך נופלות מחשבות פיגול ח"ו אנו הולכים אחרי לשון ראשון ואין עבודתו מתפגלת.

שמעתי מהמשגיח רבינו דן סגל שליט"א לרמוז "שופטים ושוטרים תיתן לך בכל שעריך" - בשעריו של כל זמן, שנה, חודש או יום, יש להעמיד "שופטים" - חיזוק הדעת בלימוד התורה והמוסר, ו"שוטרים" - שמירת המעשה בקבלות וחיזוקים וסייגים. כי כל אותה תקופה תלויה ב"שער" שלה, אם השער שמור ומוגן הרי כל הבית מוגן.

זה ממש כסברת "כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה", אם ההתחלה היא טובה, הרי כל ההמשך מיוחס בסתמא להתחלה הראויה ונחשב "על דעת זה". כמה חשוב להקפיד על כוונה נכונה וטהורה בזמנים של ראשית והתחלה.

מידות טובות | מודה על האמת

בגמרא שלנו אחרי שהוכיח רבא כשיטתו "הדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי" - מה שאמרתי איננו אפילו "מילתא"! הוא חוזר בו בצורה מוחלטת.

רבותינו היו חוזרים בהם בפומבי - גם בשביל ללמדנו לא להיות "נעול" על עמדתנו, אלא לבחון אותה שוב ושוב, ולא להסס לחזור בנו.

באחת השנים האחרונות לחיי רבינו הגרי"ש אלישיב זצ"ל הגיעה שאלה לפתחו בליל יו"ט של ראש השנה: "בעל תוקע" בבית הכנסת בשכונת רמות, מתה עליו אמו, ונשאלה השאלה האם יכול לתקוע ולהוציא את הרבים בר"ה. הגריש"א פסק שמכיון שמנהג ירושלים שלא לקבור ביו"ט ראשון ע"י נכרים, ממילא איננו נחשב כעת "אונן" וחייב בכל המצוות ויכול לשמש כבעל תוקע.

לאחר כמה שעות, נמלך רבינו וחזר בו שאין זה כדאי שהוא יהיה הבעל תוקע, גם משום שיהיה זה "מילתא דתמיהא" שבנה של הנפטרת תוקע בשופר. אלא ש... הוא לא ידע מיהו השואל והיכן הוא מתגורר, רק זכר שהוא משכונת "רמות"... והנה, "רמות" הוא שם כולל לכמה וכמה שכונות ענקיות בצפון ירושלים. (בעבר, היו תושבי "רמות" החילונים דורשים להיפרד מירושלים ולהקים להם "רשות מונציפאלית" בפני עצמה...)

הגרי"ש לא נח ולא שקט, דרש ובירר, ונודע שבשכונת "רמת שלמה" יש בעל תוקע שמתאים לסיפור. הוא שלח שליח מיוחד שיצעד רגלית בליל יום טוב את הדרך הארוכה ויחפש ברחבי שכונת "רמת שלמה" הענקית את ה"בעל תוקע" ה"אונן", כדי להודיע שהרב'ה, הרב אלישיב, חזר בו ממה שפסק... ואכן, השליח "הפך את השכונה" עד שמצא את ה"בעל תוקע" המדובר... כך כל ירושלים ידעה שהרב אלישיב חזר בו... שכן, להימלך ולחזור מדעתו - אפילו אצל פוסק הדור - זו לא בושה!..

מעשה | להפסיק באמצע "שיעור כללי"

השיעור כללי הכי מפורסם של גאון עוזינו הגרא"מ שך זי"ע היה אותו שיעור שהופסק בשיאו. בחור קטן קומה, שלימים נודע כהגאון רבי ניסים טולדנו זצ"ל אשר עמד בקצה החדר, העלה קושיה חזקה על היסוד של הרב שך, הרב שך שמע את הקושיה, חשב קימעא, והכריז: הוא צודק, השיעור כללי מבוטל... וירד מהבמה...

סיפר הגרמ"מ שולזינגר זצ"ל: לילה אחד, נכנס הרב שך להיכל הישיבה בשעה שתיים בלילה, והרצה בפני הבחורים הלמדנים קושיא חזקה

שטורדת את מנוחתו. אחד הבחורים ניסה ליישב באופן מסויים, אך לא התיישבו הדברים על ליבו של הרב שך. למחרת, באמצע "סדר ראשון", הופיע הרב שך זורח מאושר, ומספר: הבוקר השכמתי קום, התפללתי מוקדם, ונסעתי לירושלים אל רבינו הגרי"ז מבריסק לשטוח בפניו את הקושיה שלי, והגרי"ז אמר שהיישוב הוא כמו שטען בחור פלוני, הוא צדק! עכשיו אני חוזר מירושלים ומזדרז לספר לכם שהבחור צודק...

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה מספר על רבו הגרא"ז מלצר זצ"ל שפעם אחת באמצע שיעור כללי ב'עץ חיים' הקשה אחד הבחורים [שלימים נודע כהגאון רבי אליהו ידלר זצ"ל] קושיה חזקה על היסוד שחידש הגרא"ז. בתגובה האירו פניו של רבי איסר זלמן באור יקרות, ובשמחה גדולה הכריז (באידיש): אתה צודק! צודק כמו השמש באמצע היום!! וירד מהדוכן. [והנה, רבי איסר זלמן היה דודו ורבו של הגרא"מ שך, לא פלא שמספרים על שניהם סיפורים דומים...]

משלי שועלים | החתול המעופף והקוף המתעקש

מספרים על שני אנשים שהתווכחו האם מה שעומד על ענף העץ הוא עורב או חתול שחור. אמר ראובן לשמעון: הבה נזרוק עליו צרור ונראה אם הוא יעוף סימן שאתה צודק והוא עורב ואם הוא יזנק סימן שאני צודק והוא חתול...

הסכים שמעון. נטלו צרור עפר וזרקו עליו, הוא פרש כנפיו והתעופף לו.

ראובן חשב להתעלף: וואוו... מעולם לא ראיתי חתול עם כנפיים!... אני חייב לספר על זה לחברים!

זוהי דוגמא לחוסר היכולת לחזור בנו, "לחשב מסלול מחדש".

מו"ר רבי חנוך סג"ל הי"ד היה מתאר לנו את אחד הדרכים לצוד קופים: מניחים ביער קופסה שקופה שיש בתוכה אגוזים, בדופן הקופסא הכינו חור קטן מאד, שבקושי יוכל קוף להעביר דרכו את ידו. הקוף ניגש אל המזוודה וחושק באגוז, הוא דוחק את ידו דרך החור נוטל את האגוז, ו... אין דרך לצאת עם האגוז הגדול מן החור הקטן... מה הוא עושה? במקום להסיק את המסקנא ולשלוף את ידו לחופשי הוא ממשיך להתעקש לאחוז את האגוז ולנסות "לחלץ" אותו... כך עד שמגיע הצייד ונוטל את הקוף...

החכמה היא לא להתעקש, לראות מתי "טעינו בדרך" ולחשב את המסלול מחדש.

קנייני תורה | נושא בעול עם חבירו

והנה, לאחר שאביי התווכח עם רבא. בא רבא וחזר בו מעצמו מסיבה אחרת "לאו מילתא היא דאמרי", אבל אז נזעק אביי לשכנע את רבא שהוא איננו צריך לחזור בו, אפשר להסביר באופן אחר את הברייתא...

מצד אחד - הוא חולק עליו, מצד שני - הוא מסייע לו להצדיק את עמדתו.

אחד מקנייני התורה הוא "נושא בעול עם חבירו", מבאר הגר"ח ברוח חיים שהכוונה שנושא בעול הסוגיא לפי שיטתו של חבירו, כמו שמצאנו 'תרגמא רבא אליבא דאביי' שרבא תירץ את הקושיות שהקשו על שיטת אביי בר-פלוגתיה.

מבט | ראיית תלת מימד

והנה, בחכמת הטבע ידוע שהתועלת העיקרית מכך שיש לאדם שתי עיניים ולא עין אחת בלבד, היא בשביל שיוכל לראות 'תלת מימד' [3D] היינו שיראה את 'עומקם' של דברים, משא"כ מי שיש לו עין אחת בלבד הוא רואה את כל העולם כתמונה 'שטוחה', ואינו מצליח לראות מימד העומק של הדבר. מדוע ע"י שתי עיניים אפשר לראות את העומק? משום שכל עין מביאה למוח תמונה מזווית אחרת, זאת רואה את עומק התמונה מזווית זו וזאת רואה מזווית זו. כאשר המוח מקבל שתי תמונות סותרות משתי העיניים, הוא מוכרח להסיק - כדי ליישב את 'הסתירה' - שאין כאן מציאות שטוחה אלא עמוקה, ולכן מכל זווית היא נראית אחרת...

כך הוא בלימוד התורה, מי שאין לו אלא מבט אחד הרי הוא כמי שיש לו רק עין אחת, הוא רואה את הכל 'שטוח', אבל מי שרואה את המבט שלו וגם את המבט של חבירו, הרי הוא בהכרח מגלה שהתורה עמוקה מאד ואפשר להתבונן בה מכמה זויות.